

TÜRKÇE KUR'ÂN ÇEVİRİLERİNDE "NEFS-RÜH", "RESUL/NEBİ", YAKIYN/MEVT" KELİME ÇİFTLERİNDEKİ KAVRAM KARGAŞASI

AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

Hocalarının hayrülhalefi, aziz talebem
Prof.Dr. Teoman Durah'ya, 60. yaş günü için, muhabbetlerimle.

1. Kur'ân-ı Kerim **Nefs** ve **Rûh** kavramlarının eşanlamlı olmadıklarını ve olamayacaklarını apaçık bir şekilde ortaya koymuştur. Buna rağmen bu fark, çoğu kez, avâm tarafından da okumuş zümre tarafından da idrâk edilemeye-bilmektedir. Bu iki kavramın yalnızca Arapça'da değil, diğer dillerde de eşanlamlı olmadığını en güzel kanıtı bu kavramlara verilen isimlerin farklılığıdır:

Dil	Nefs'in karşılığı	Rûh'un karşılığı
1. Kadim Yunanca'da	psuhe (ψυχή)	nous, pneuma (νοῦς, πνεύμα)
2. Latince'de	anima	spiritus
3. Almanca'da	die Seele	der Geist
4. Arapça'da	en-nefs	er-rûh
5. Farsça'da	nefs	rûh
6. Felemenkçe'de	de ziel	de geest
7. Fransızca'da	l'âme	l'esprit
8. İngilizce'de	the soul	the spirit
9. İspanyolca	l'alma	el espíritu
10. İtalyanca'da	l'anima	lo spirito
11. Osmanlıca'da	nefs	rûh
12. Rusça'da	душа (душа)	дух (дух)
13. Türkçe'de	can	ruh

Kadim Yunanca'da *psuhe* (nefs) ve *logon* (bilim) kelimelerinden türetilmiş olan *Psikoloji*'nin delâlet ettiği etimolojik anlama riâyet edilirse bunun, aslında, "Nefsbilim" diye tercüme edilmesi gerekir. Nitekim bu ilim dalı Cumhûri-

yet'in ilânına kadar medreselerimizde ve Dârülfünûn'da, arapça kalıba uygun olarak, "İlmü-n Nefs" diye okutulagelmıştır. 1933 yılında yapılmış olan Üniversite Reformu'ndan sonra ismi, **maalesef kalıcı bir kavram kargaşası ihdâs edecek şekilde**, "Rûhbilim"e dönüştürülmüştür. Ve, buradan yola çıkılarak da: "rûh hastalıkları", "rûh hastalıkları hekimi" ve "rûh hastalıkları hastahânesi" gibi terimler türetilmiş ve bunlar, maalesef, umûmun artık kabul etmiş olduğu standartlar olarak günümüze kadar gelmiştir.

Bu durumda, avâmın diline **pelesenk** olmuş olan: **rûhu bile duymamak**, **rûhunu şâd etmek**, **rûhunda güneş açmak**, **rûh çöküntüsü**, **rûh hâleti**, **rûhun derinlikleri**, **rûh karmaşası**, **rûh sağlığı**, **rûh çağırma**, **rûh göçü** (*reenkarnasyon*), **rûh ötesi**, **rûh hastası**, **rûh hekimi**, **rûhuna işlemek**, **rûhunu karartmak**, **rûhunu okşamak**, **rûhunu okumak**, **rûh bahş** (**rûh bağışlayan**), **rûh efzâ** (**rûha canlılık veren**), **rûh fersâ** (**rûhu yıpratıcı**), **rûh nüvâz** (**rûhu okşayan**), **rûh perver** (**rûhu besleyen**) ve benzerleri gibi deyimler, ancak "rûh" yerine "nefs" ikâme edildiği zaman gerçeği yansıtabilecek bir anlam kazanan "galat-ı meşhûrlar"dır, yâni meşhûr yanlışlardır.

Terminolojide Cumhuriyet döneminde vuku bulan bu âni değişiklik, sanki, Kur'ân-ı Kerim'deki: "**Ve sana Rûh'dan sormaktalar. De ki:**

Rûh Rabb'im'in emrindedir. Ve size de ilimden pek az verilmiştir" (XVII/85) âyetine karşı bir çeşit meydan okuma gibidir. Rûh hakkında insanlara pek az bilgi verilmiş olduğunu telkîn ve te'yid eden bir husus da Kur'ân-ı Kerîm'de "nefs" ya da onun çoğulu olan "enfûs" kelimesinin 268 kere yer almış olmasına karşılık "rûh" kelimesinin "rûhü-l kuds" (4 kere) ve "rûhü-l emîn (1 kere) terkipleriyle birlikte yalnızca 20 kere yer almış olmasıdır.

İşin ilginç yanı: "rûh" kelimesinin gramer açısından çoğulu olan "ervâh" kelimesinin Kur'ân-ı Kerîm'de hiç bulunmamasıdır. Denilebilir ki Allah indinde yalnızca "Rûh" vardır, "ervâh" yoktur. *Ervâh insanların ihdas etmiş olduğu beşeri bir izâfettir.*

Cenâb-ı Hakk VII. A'râf sûresinin 172 âyetinde bile: "Ve iz ehaze rabbûke min bentî âdeme min zuhârihim zürriyyetehüm ve eşhedehüm alâ enfûsihim elestü bi rabbiküm kâlu belâ şehidnâ... ", yani: "Ve Rabb'in Âdemoğulları'nın sulbundan soylarını çıkardığı zaman onların *nefslerini* şahid tutarak: 'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' demişti de onlar da 'Evet, şahidiz' demişlerdi..." buyurmaktadır. Halk arasında bu hâdise "Elest Meclisi" ya da "Rûhlar Meclisi" diye yayılmıştır ki bizât âyetin lafzı bunu yalanlamakta ve söz konusu mecliste rûhların değil nefslerin bulunduğu beyân etmektedir.

Dikkat edilmesi gereken önemli iki ipucu Kur'ân-ı Kerîm'de XXXIII. Ahzâb sûresinin: "Biz Emânet'i göklere, Arz'a ve dağlara arzettik. Onlar bunu yüklenmekten kaçındılar. Ve bunu insan yüklendi..." meâlindeki 72. âyeti ile XXXVIII. Sâd sûresinin: "Rabb'in meleklere demişti ki: Ben çamurdan bir beşer yaratacağım. Onu şekillendirip içine Rûh'undan üfürdüğümde sizler de ona secde edenlerden olun!" şeklindeki 71. ve 72. âyetlerinde bulunmaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın insandan başka herhangi bir mahlûka daha Rûh'undan üfürmüş olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur². Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur ki Cenâb-ı Hakk, beşere Rûh'undan üfürür üfürmez bütün meleklere beşere secde etmelerini yani beşere tevdi edilmiş olan bu *İlâhî Emânet'e* karşı, upkı Allah'a gösterilmekte olan üstün saygı gibi, bir saygı göstermelerini emretmektedir.

Bu emânetin *Rûhullah* (Allah'ın Rûhu) olduğu anlaşılmaktadır. İşte, insanı *Eşrefü-l Mahlûkat*, yani yaratılmışların en şerefli ve *Allah'ın Arz'daki Halifesi* kılan³ da bu emânettir. Hiç kuşkusuz böyle bir İlâhî Emânet'i yüklenmiş olmanın idrâkini her ân zinde tutabilmek insana büyük sorumluluklar yüklemektedir.

Her insan potansiyel olarak, yani *bilkuvve*: 1) bu şerefe sâhiptir, ve 2) Allah'ın Arz'daki potansiyel (bilkuvve) Halifesi'dir. Ama bunu potansiyel olmaktan reel olmaya, yani bilkuvve olmaktan *bilfiil* olmaya dönüştürmek ise herkesin kârı değildir.

Şu hâlde, bizdeki Rûh aslında Rûhullâh olduğuna ve o da hiçbir şeyin tesiri altında kalmayan *Cevher-i Asli* olduğuna göre Rûh'un: 1) üzerine hiçbir şey etki edemez, ve 2) günahlarımızdan da sevaplarımızdan da O sorumlu tutulamaz!

Cenâb-ı Hakk insana: 1) beden, 2) nefs, ve 3) Rûh'u lûtfetmiştir. İnsan öldüğünde topraktan olan beden toprağa dönmekte; insanı Eşrefü-l Mahlûkat ve bilkuvve Hakk'ın Arz'daki halifesi kılan o İlâhî Emânet, yani Rûhullâh da Bakara sûresinin: "De ki: Hiç şüphe yok ki bizler Allah'a aidiz ve bizler O'na rücû edeceğiz" şeklindeki (II/156)⁴ âyeti gereğince Sâhibi'ne rücû' etmektedir.

Nefs ise Dünyâ hayatında işlediği sevapların ve günâhların bilânçosuna göre hakkında işlem yapılmak için Rûz-i Cezâ'yı beklemek üzere, rüyâ gördüğümüz zaman da nefsimizin ziyâret etmekte olduğu, Berzah Âlemi'ne rücû' etmektedir.

Bu son husus Kur'ân'da XXXIX. Zümer sûresinin 42. âyetinde açıklanmaktadır: "Allah alır o nefsleri öldükleri zaman, ölmeyenleri de uyudukları zaman; sonra haklarında ölüm hükmü verdiklerini ahkoyar da diğerlerini adı konmuş [vakti belirlenmiş] bir ecele kadar salıverir. Hiç kuşkusuz bunda tefekkür edecek topluluk için âyetler vardır".

Bu âyet, Allah'ın vaz ettiği "ibret alınacak kullar"ı a [âyetlere] göre, demek ki:

1. Bir insanın nefsinin: A) ölmü vuku bulduğu zaman da, 2) uykuda iken de kabzedenin Allah olduğunu, ve

2. Uykuda kabzedilmiş olan nefsin, kendisine neler yaşatılmışsa yaşatılmış olarak, daha sonra

mev'üd eceli vuku buluncaya kadar eski hâlini sürdürmek üzere saliverilmekte olduğunu açıklamaktadır.

Bu âyetin yalnızca çevirisinin bile, Nefs ve Rûh kavramlarını birbirine karıştırarak, ne kadar hatalı yapılabildiğine misâl olmak üzere aşağıdaki türkçe çevirilere bir göz atmak yeterlidir:

Âyetin arapça okunuşu: Allahü yetevffel enfüse hiyne mevthâ velletî lem temut fi menâmi-hâ fe yümsikülletî kadâ aleyhe-l mevte ve yürsilül-uhra ilâ ecelin müsemmä inne fi zâlike le âyâtin li kavmiy yetefekkerün.

Diyânet'in çevirisi: Allah, (ölen) insanların **rûhlarını** öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin **rûhlarını** tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.

Diyânet Vakfı: Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken **canlarını** alır da ölümüne hükmettiği **canı** alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphesiz bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.

Elmahlı Hamdi Yazır (Orijinal metin): Allah alır o **canları** öldükleri zaman, ölmeyenleri de uyuduklarında, sonra üzerlerine ölüm hükmü verdiklerini alıkor da diğerlerini saliverir bir müsemmä ecele kadar, şübhesiz ki bunda düşünecek bir kavim için âyetler var.

Hasan Basri Çantay: Allah (ölenin) ölümü zamanında, ölmeyenin de uykusunda **rûhlarını** alır. Bu sûretle hakkında ölümü hükmettiği (**rûhu**) tutar, diğerini muayyen bir vakte (eceli gelinceye) kadar saliverir. Şüphe yok ki bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.

Ömer Nasûhi Bilmen: Allah, **nefisleri** öldükleri zaman ve ölmeyenleri de uykularında öldürür. Artık üzerine ölüm ile hükmettiğini tutuverir ve diğerini de tâyin edilmiş vakte kadar saliverir. Şüphe yok ki, bunda elbette alâmetler vardır, düşünücüler olan bir kavim için.

Prof.Dr. Süleyman Ateş: Allah, ölmekte olan **canları** alır, ölmeyenleri de uykularında (bedenlerinden alıp kendilerinden geçirir); sonra ölümüne hükmettiğini yanında tutar, ötekilerini de belli bir süreye kadar saliverir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

Prof.Dr. Yaşar Nuri Öztürk: Allah, **canları**, ölümleri sırasında alır, ölmeyenleri de uykuları sırasında. Sonra, haklarında ölüm hükmü verdiklerini alıkoyar; ötekileri, belirlenen bir süreye kadar saliverir. Bunda, iyice düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.

Prof.Dr. Suat Yıldırım: Ama (gerçek koruyucu) Allah, insanların **rûhlarını** ölümleri sırasında, ölmeyenlerin **rûhlarını** ise uykuları sırasında alır.Hakkında ölüm hükmü verdiği **rûhu** tutar, vermediği **rûhu** ise belirli bir süreye kadar saliverir. Muhakkak ki bunda, düşünen kimseler için alacak ibretler vardır.

Ali Bulaç: Allah, ölecekleri zaman **canlarını** alır; ölmeyeni de uykusunda (bir tür ölüme sokar). Böylece, kendisi hakkında ölüm kararı verilmiş olan(n **rûhunu**) tutar, öbürüsünü ise adı konulmuş bir ecele kadar saliverir. Şüphesiz bunda, düşünebilen bir kavim için gerçekten âyetler vardır.

Muhammed Esed: Bütün insanların, (bedenen) öldüklerinde **canlarını** alan ve henüz ölmemiş olanları da uyku hâlinde (ölü gibi yapan) Allah'tır; (yalnız O'dur bu güce sâhip olan): O,

böylece ölümlerine hükmettiklerini (hayattan) koparır, diğerlerini de (kendisinin koyduğu) bir mühlet için salıverir. (Bütün) bunlarda gerçekten düşünenler için mesajlar vardır!

Fizilalil Kuran'dan çeviri (Seyyid Kutub'dan Abdullah Aydın çevirisi): Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında **rûhlarını** alır. Sonra ölümlerine hükmettiği kimselerinkini tutar; diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ibretler vardır.

Abdülbakıy Gölpinarlı: Allah, ölüm zamanında, ölenin **rûhunu** alır, ölmeyecek kişinin de uyuduğu zaman; ölümün mukadder olanın **ruhunu**, gerçekten de geri vermez, öbürünün **rûhunuysa** yollar muayyen ve mukadder bir zamanadek; şüphe yok ki bunda, düşünen topluluğa bir delil var.

Yusuf Ali (İngilizce): It is Allah that takes the souls (of men) at death; and those that die not (he takes) during their sleep: those on whom He has passed the decree of death, He keeps back (from returning to life), but the rest He sends (to their bodies) for a term appointed. Verily in this are Signs for those who reflect.

Marmaduke Pickthall (İngilizce): Allah receiveth (men's) souls at the time of their death, and that (soul) which dieth not (yet) in its sleep. He keepeth that (soul) or which He hath ordained death and dismisseth the rest till an appointed term. Lo! herein verily are portents for people who take thought.

Denise Masson (Fransızca): Dieu accueille les **âmes** au moment de leur mort; il reçoit aussi celles qui dorment, sans être mortes. Il retient celles des hommes dont il a décrété la mort. Il renvoie les autres jusqu'à un terme irrévocablement fixé. Il y a vraiment là des Signes pour un peuple qui réfléchit.

Jacques Berque (Fransızca): Dieu recouvre les **âmes** au moments de leurs morts, et celles qui ne sont pas mortes, durant leur sommeil; Il retient celles dont il a décidé la mort, et renvoie les autres jusqu'à un terme fixé. En quoi résident des signes pour un peuple capable de réfléchir.

Kasimirski (Fransızca): C'est Dieu qui reçoit les **âmes** lorsque le moment de la mort est venu. Il saisit par le sommeil, image de la mort, ceux qui ne

sont pas encore destinés à mourir. Il s'empare sans retour de l'**âme** dont il a décidé la mort, renvoie les autres et leur permet d'y rester jusqu'au temps marqué. Certes, il y a dans ceci des signes pour ceux qui réfléchissent.

Prof.Dr. Muhammed Hamîdullâh (Fransızca): Allah reçoit les **âmes** au moment de leur mort ainsi que celles qui ne meurent pas au cours de leur sommeil. Il retient celles à qui Il a décrété la mort, tandis qu'Il renvoie les autres jusqu'à un terme fixé. Il y a certainement là des preuves pour des gens qui réfléchissent.

Bir Heyet (Almanca): Allah nimmt die **Seelen** (der Menschen) hin zur Zeit ihres Absterbens und (auch) derer, die nicht gestorben sind, während ihres Schlafs. Dann hält Er die zurück, über die Er den Tod verhängt hat, und schickt die andere (wieder) bis zu einer bestimmten Frist. Hierin sind sicherlich Zeichen für Leute, die nachdenken.

Bir Heyet (İtalyanca): Allah accoglie le **anime** al momento della morte e durante il sonno. Trattiene poi quella di cui ha deciso la morte e rinvia l'altra fino ad un termine stabilito. In verità in ciò vi sono segni per coloro che riflettono.

Görüldüğü gibi Diyânet'in, Hasan Basri Çantay'm, Suat Yıldırım'm, Ali Bulaç'ın, Abdülbakıy Gölpinarlı'nın Kur'an çevirileri ile Seyyid Kutub'dan yapılanda: 1) Vahyin lâfzına i'tibâr edilmiş, ve 2) **Nefs** ile **Rûh** eşanlamlı tutulmuştur. "Vahyin lâfzına i'tibâr etmemek" ve "bu lâfzı anlamı değişecek şekilde eğip bükme" ne yazık ki Kur'an'ı Türkçe'ye çevirmeye soyunanların çoğunda müşâhede edilmekte olan, kendi vehimlerine bağlı bir eğilimdir. Yabancıların Kur'an çevirileri, en azından çeviri nâmûsuna daha titizlikle uymaları açısından, zaman zaman, türkçe çevirilerden daha güvenilir gözükmektedir.

Batılılar, genellikle, Kur'an'ın çevirisine sâdece "çevrilmesi gereken bir metin" ilkesiyle ve peşin hükümsüz yaklaşımlardır. Bunun için de "kelimesi kelimesine" ve kelimelerin sözlük anlamına sâdik kalarak bir tercüme yapmayı hedeflemekte; metinlerinde "kelimesi kelimesine" ve kelimelerin sözlük anlamına sâdik kalarak yapılmış olan bu tercümeden ötürü fehm ve temyiz edemeyecekleri muğlaklıklar varsa onların meâlini de, ya da meâlî zannettikleri açıkla-

malarım da, dipnotlarında takdîm etmektedirler.

Bizde ise, genellikle, “kelimesi kelimesine” ve kelimelerin sözlük anlamına sâdik kalarak bir çeviri yapmak yerine kelimelerin de âyetlerin de anlamlarını tâdil ve hattâ bâzen iyiden iyiye deforme eden bir çeviri yapmak âdeti hüküm sürmektedir. Üstelik bu çeviri ve meâllerin bir bölümü: 1) Türkçe açısından da, 2) dilbilgisi açısından da, 3) cümle yapısı açısından da, 4) uslûb açısından da sakattır⁵. Bu sakatlık dolayısıyla anlam da bâzen iyice muğlak kalmaktadır. Ayrıca bu mütercimlerin gayretlerinde bir takım kısıtlayıcı peşin hükümler ve hattâ sübjektif fikir yürütmeler de egemen olmaktadır. Bundan başka, bizim Kur’ân mütercimlerinin, ne kadar iyi Arapça bilirlerse bilsinler, genellikle kendilerine güveni olmayan kimseler gibi çoğunun, her bir âyeti kendilerinden önce tercüme etmiş olanların bu işi nasıl yapmış olduğunu merak edip de onların tercümelerine de göz atmış ve bundan ötürü de seleflerinin etkisinde kalmış, (etkisinde kalmak ne demek) seleflerinin hatâlarını da tekrar etmiş oldukları açıkça müşâhede olunmaktadır.

2. Türkçe Kur’ân çevirilerinde Resul ve Nebi kavramlarının da nasıl birbirlerine karıştırıldığına bir misâl olarak da (XIX/54) âyetini göz önüne alalım. Kelimesi kelimesine çevrildiğinde: “Kitap’da İsmâil’i de an! Gerçekten de o, vaadine sâdıktı; ve **resuldü, nebiydi**”⁶ cümlesine, birkaç misâl verelim:

Âyetin arapça okunuşu: “Vezkür fi-l kitabi ismâyle; innehû kâne sâdıkal va’di ve kâne **rasûlen nebiyyâ**”

Diyanet çevirisi: “Kitap’ta İsmail’i de an. Şüphesiz o, sözünde duran bir kimse idi. Bir **resul**, bir **nebi** idi”

Elmahılı (Orijinal): “Kitapta İsmail’i de an, çünkü o cidden va’deinde sâdik idi, ve bir **Resul**, bir **Peygamber** idi”

Fizilalil Kuran’dan çeviri: “Bu Kitapta İsmail hakkında anlattıklarımızı da hatırla. O sözünün eri idi ve tarafımızdan gönderilmiş bir **peygamberdi**”

Abdûlbâkıy Gölpinarlı: “Kitap’da İsmail’i de an! Şüphesiz ki o, vaadinde gerçekte; ve **insanlara gönderilmiş bir peygamberdi**”⁷

Prof.Dr. Süleyman Ateş: “Kitap’da İsmâil’i de an! Çünkü o, sözünde duran, **elçi bir peygamberdi**”⁸

İbn Kesir’den çeviri: “Kitap’da İsmâil’i de an! O, vaadine sâdik idi ve **katımızdan gönderilmiş bir peygamber idi**”⁹

Hasan Basri Çantay: “Kitap’da İsmâil’i de yâd et! Çünkü o, vaadinde sâdıktı, **resul bir peygamberdi**”¹⁰

Ebu-l Alâ Mevdûdî’den çeviri: “Kitap’da İsmâil’i de zikret! Çünkü o, vaadinde doğruydı ve **gönderilmiş (Resul) bir peygamberdi**”¹¹

Edip Yüksel: “Kitapta İsmail’i an! O sözünde duran biriydi. Aynı zamanda peygamber olan **elçiydi**”¹².

Prof.Dr. Hüseyin Atay: “Kitap’ta İsmail’i de an! Çünkü o, sözünde doğru bir kimseydi ve **gönderilmiş bir peygamberdi**”¹³.

Resul ve Nebi kelimelerinin, yukarıdaki (XIX/54) âyetinde olduğu gibi aynı bir âyet içinde birlikte tezekkür edilmelerine karşılık herbirinin **münferiden** zikredildikleri âyetler de vardır. Cenâb-ı Hakk’ın bu kelimeler arasında böylesine bir ayırım gözetmesinin elbette derin bir hikmeti ve derin bir anlamı vardır. Buna en iyi misâl (II/253) ile (XVII/55) âyetleridir:

(II/253) âyetinin arapça okunuşu: “Tilker rusulü faddalnâ ba’dahüm alâ ba’din, minhüm men kellemallahe ve rafea ba’dahüm deracâtin, ve âteynâ iysebne meryemel beyyinâti ve eyyednâhû bi rûhil kudsi, ve lev şaallahû makatetelellezine mim ba’dihim mim ba’di mâ caethümül beyyinâtü ve lâkinihtelevu fe minhüm men âmene ve minhüm men kefere, ve lev şaallahû maktetelü ve lekin-nâllâhe yefalü mâ yürüd.”

Türkçesi: “İşte **Resuller!** Biz onların bazısını bazısına [fazl açısından] üstün kılmışızdır. Allah, onlardan bazısıyla konuşmuştur. Bazılarını da derecelerle yüceltmıştır. Biz, Meryem oğlu İsa’ya açık âyetler verdik ve onu Ruhulkuds ile güçlendirdik. Eğer Allah dileseydi, onların ardından gelenler, açık-seçik mesajlar kendilerine ulaştıktan sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Ancak ihtilâfa düştüler de içlerinden bazısı iman etti, bazısı küfre saptı. Eğer Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi. Ne var ki, Allah dilediğini yapar.

(XVII/55) âyetinin arapça okunuşu: “Ve rabbûke a’lemü bi men fi-s semâvâti ve-l ard; ve le-

kad faddalnâ ba'den **nebiyyine** alâ ba'din; ve âteyna dâvûde zebûra."

Türkçesi: "Ve Rabbin göklerde ve yerde olanları hakkıyla bilendir. Andolsun ki, **Nebilerin** bazıısını bazıısına [fazl açısından] üstün kıldık; ve Davud'a da Zebûr'u verdik."

Cenâb-ı Hakk'ın Peygamber Hazret-i İsmail ile ilgili bu (XIX/54) âyetinde onun: 1) hem resul, ve 2) hem de nebî olduğunu tefhim etmesinin, anlayabilelim ya da anlayamayalım, elbette **ilâhî bir hikmeti** vardır. Bir kere lûgat anlamıyla **resal** ve **nebi** kelimelerinin eşanlamlı (*müterâdîf*, *sinonim*) olmadıklarına dikkat etmek gerekir. Üstelik **Cenâb-ı Hakk elbetteki vahyinde hangi kelimeleri kullanacağını bizim mütercim ve müfessirlerimizden daha iyi bilir.**

RSL kökünden "resûl": gönderilmiş olan, NBE kökünden "nebi": haber getiren demektir. Türkçe'de kullanmakta olduğumuz "peygamber" kelimesi Farsça'da "peygam": haber ile "ber": getiren, götürülen kelimelerinin terkihi olup Arapça'daki "nebi" kelimesinin tam karşılığıdır. Bundan ötürü "resûl"ün karşılığı değildir. Eğer kimilerinin "resûl" kelimesine de "peygamber" anlamı vermeleri hoş görülecek olursa (XIX/54) âyetim, garip bir biçimde: "... Gerçekten de o, vaadine sâdıktı; ve peygamber oldu, peygamber oldu" şeklinde çevirmek gerekirdi.

Bu husûslar göz önünde tutulduğunda, Abdülbakîy Gölpmarlı'nın bu iki farklı kelimedenden "resûl" kelimesini ortadan kaldırarak yapmış olduğu çevirinin hiç de isâbetli sayılamayacağı anlaşılmaktadır.

Diğerlerinin tercümelerine bakıldığında da, hepsinin de çeviriyi kelimesi kelimesine değil kendi yorumlarını katarak "meâl"e dönüştürmüş oldukları gözlenmektedir. **Her meâl**, tercümenin gerçek medlûlünden uzaklaştığı sürece, **vehimle mâlûldür**. Hele İbni Kesir'den yapılan çeviride âyetin ifâdesi de medlûlü de, sanki peygamber başka yerden de gönderilmiş gibi, "Peygamberin Allah'ın katından gönderilmiş olduğu" ilâve edilmekle iyice bozulmuş bulunmaktadır.

Mi'râc neş'esini yaşamış da Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna kabûl edildikten sonra kendilerine Cenâb-ı Hakk tarafından **Yakıyn** (yani Gayb hakkında şeksiz, şüphesiz, içine hayâl ve vehim

karışmamış, kesin ve mutlak Bilgi) lütfedilmiş olan sûfiler tekrar bu Dünyâ'nın idrâkine **irsal edildiklerini** bildirmekte yani "**resûl**" olduklarını imâ etmektedirler. Buna göre, "**resûl**" kelimesi Cenâb-ı Hakk'ın huzûruna çıkıp Mi'râc'ı yaşayarak "**veli**" rütbesini kazanıp da bu Dünyâ'ya yeniden gönderilen herkese uygulanacak bir terim olarak karşımıza çıkmakta, ve "**veli**" ile eşanlamlı olmaktadır.

Bu durum **muvacehesinde** (XIX/54) âyetinde Hazret-i İsmail'in ahvâlini vasf eden: "... ve **resûl oldu, nebi oldu**" cümlesi Hazret-i İsmail'e önce Velâyet ve daha sonra da Nübüvvet verilmiş olduğuna işâret etmektedir. Bilindiği gibi Hazret-i Muhammed'e ise önce Nübüvvet verilmiştir. Velâyet sâhibi olması ise daha sonra Mi'râc'ını yaptığında vuku bulmuştur. Buna göre her nebî eninde sonunda zarûrî olarak resûl olmaktadır ama her resûlün nebî olmadığı âşikârdır. Her işin doğrusunu, hakikatını ancak Cenâb-ı Hakk bilir!

Kur'an'da (XIX/54) âyetine benzeyen bir ifâde de gene aynı sürenin 51. âyetinde Hazret-i

Mûsâ için de geçmekte ve yukarıda sözü edilen mütercimler tercümelerinde gene (XIX/54) âyeti için kullanmış oldukları ifâdelere benzeyen farklı ifâdeler kullanmaktadırlar.

3. Ne garibdir ki Kur'an-ı Kerim'i tercüme edenlerin çoğunluğu "**Yakıyn**" kelimesini "mevt" yâni "**ölüm**" şeklinde anlamaktadırlar. Türkçe Kur'an çevirilerinin çoğunda (XV/99) ve (I.XXIV/47) âyetlerinde "Yakıyn" kelimesinin hep "mevt" ya da "ölüm" kelimeleriyle çevrilmiş olduğunu görüyoruz. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'in metninde "Yakıyn" kelimesi 12 ve "mevt" kelimesi de 89 kere yer almaktadır. Çevirenlerin bu iki kelimenin de Allah'ın Hikmeti ve İlmi tahtında Kur'an'da yerli yerinde kullanılmış olduklarına inanmayıp da Allah'ın mezkûr (XV/99) ve (I.XXIV/47) âyetlerindeki ifâdesinin yetersiz kalmış ve aslında bu âyetlerde Allah'ın "**mevt**" kelimesini kullanması **gerekirken** nasılsa, âdetâ hâşâ zuhul eseri olarak(!), "**Yakıyn**" kelimesini kullanmış olduğunu keşfederek bu hatâyı hiç değilse çevirilerinde düzeltmek(!?) istemelerinde de **azım bir vehim** rol oynamakta; ve hattâ kendilerini Cenâb-ı Hakk'dan daha bilgili, daha hikmet sâhibi ve daha âdil gibi görmüş ya da göstermiş olmalarından ötürü, ayrıca, bir **şirk-i hafî** kokusu sezilmektedir.

Diyanet çevirisi: "**Sana ölüm gelinceye kadar Rabb'ine ibâdet et!**"

Diyanet Vakfı: "**Ve sana Yakıyn (ölüm) gelinceye kadar Rabb'ine ibâdet et!**"

Elmalılı Hamdi Yazır [Orijinal metin]: "**Ve Rabbına kulluk yap tâ sana o Yakıyn gelene kadar**"

Elmalılı Hamdi Yazır [Sâdeleştirilmiş (!) metin 1]: "**Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabb'ine kulluk et!**"

Elmalılı Hamdi Yazır [Sâdeleştirilmiş metin 2]: "**Ve sana ölüm gelinceye kadar Rabbine ibâdet et!**"¹⁴

Ömer Nasûhi Bilmen: "**Ve sana ölüm gelinceye değın Rabb'ine ibâdet et!**"

Prof.Dr. Süleyman Ateş: "**Ve Rabb'ine kulluk et ki sana Yakıyn gelsin (kesin bilgiye eresin)!**"

Prof.Dr. Yaşar Nuri Öztürk: "**Sana şaşmaz ve kesin bilgi gelinceye kadar Rabb'ine ibâdet et!**"

Prof.Dr. Suat Yıldırım: "**Sana ölüm gelip çatıncaya kadar da Rabb'ine ibâdet et!**"

Ali Bulaç: "**Ve Yakıyn sana gelinceye kadar Rabbine ibâdet et!**"

Muhammed Esed: "**Ve ölüm sana erişinceye kadar Rabb'ine kulluk et!**"

Tefhimü-l Kuran: "**Ve Yakıyn sana gelinceye kadar Rabb'ine ibâdet et!**"

Fizilalil Kuran: "**Ve sana Yakıyn gelinceye kadar Rabb'ine ibâdet et!**"

Abdülbakıy Gölpınarlı: "**Ve ölüm gelip çatıncaya dek Rabb'ine ibâdet et!**"

Hasan Güler¹⁵: "**Ve Yakıyn sana gelene (ibâdet eden ve ibâdet edilen ayrımı ortadan kalkana) kadar, Rabb'ine ibâdet et!**"

Şimdi, tekrar (XV/99) âyetine dönelim. Bu âyetinin arapçası: "**Va'bud Rabbıke hattâ ye'tiye-ke-l yakıyn**"dir. Burada âyetin mânâsının tam anlaşılabilmesi için Türkçe'de de kullanmakta olduğumuz "**hattâ**" kelimesi çok önemlidir. "**Hattâ**", Arapça'da: 1) "...ceye kadar" (Alm. *bis*, Fr. *jusqu'à ce que*, İng. *until*, İt. *finché*) ; 2) "öyle ki"; 3) "bundan başka", "fazla olarak", "dahî", "bile", "üstelik de" anlamlarını hâizdir. Ama "**hattâ**" kelimesi Türkçe'de 1. ve 2. şıklardaki değil yalnızca 3. şıklardaki anlamlara sâhiptir. Buna göre bu âyeti:

A) Sana Yakıyn verinceye **kadar** Rabb'ine kulluk et! veyâ

B) Kulluk et Rabb'ine **öyle ki** sana Yakıyn verilsin! veyâ

C) Sana Yakıyn verilse **bile** Rabb'ine kulluk et,!

şeklinde anlamak mümkündür.

Oysa (XV/99) âyetinin pekçok çeviride "**Sana ölüm gelinceye kadar Rabb'ine kulluk et!**" diye yer alan bu **bozulmuş** ifâdesini kelimesi kelimesine Arapça'ya çevirecek olursanız: "**Va'bud Rabbıke hattâ cäeke-l mevt**" diye Kur'an metninden çok farklı bir metin ortaya çıkmakta, Vahy'in metni de iyiden iyiye bozulmuş olmaktadır. Bana kalırsa bu durum düpedüz bir: çeviri, fehâmet, iz'an, idrâk, temyiz ve **edeb** yoksunluğunu yansıtmaktadır.

Yâni Cenâb-ı Hakk Kur'an-ı Kerim'de hangi kelimeyi, hangi âyette ve hangi mânâda kullanmayı bilmiyor da (XV/99) âyetinin aslını değiştirip bozarak tercüme eden bu mütercimler mi Allah'ın (hâşâ sümme hâşâ) bu zuhûlünü, hatâ-

smı düzeltmeğe kalkıyorlar? Ve bu konuda kendilerini görevli ve yetkili olarak vehmediyorlar? Bu kabil azîm vehimler idrâki ve temyizi uyutup insanı, görüldüğü gibi, yalnızca Hazret-i Peygamber hakkında değil Cenâb-ı Hakk hakkında da, örtük bir biçimde, suizanna sürükleyebiliyor.

Burada, “Sana Yakıyn verilinceye kadar Rabb'ine kulluk et!” versiyonu sanki Yakıyn verildikten sonra kulluk etmek yokmuş gibi bir sonucu ilhâm edebildiğinden dolayı İslâm'ın rûhuna uygun görünmemektedir.

“Kulluk et Rabb'ine öyle ki sana Yakıyn verilsin!” versiyonu ise Yakıyn'ın insana verilmesi şartını kulluk etmeğe bağlamaktadır. Bu hiç kuşkusuz **gerekli** bir şarttır ama **yeterli** bir şart değildir. Allah'a hâlisâne kulluk etmekte olanların çoğunluğu hâlâ vehim ve hayâlden, şüphe ve kuruntudan kurtulabilmiş değildir ki bunlara kulluklarından ötürü Yakıyn (yâni Gayb hakkında şeksiz, şüphesiz, içine hayâl ve vehim karışmamış, kesin ve mutlak Bilgi) verilmiş olduğuna hükmedebilelim.

Bunlara karşılık “Sana Yakıyn verilse **bile** Rabb'ine kulluk et!” ya da “Kulluk et Rabb'ine, sana Yakıyn verilse **bile!**” şeklindeki tercüme Cenâb-ı Hakk'ın, zımnen yâni örtük bir biçimde: “Ey kulum! Sana Hikmet'im ve Kudret'imle Yakıyn lûtfetmiş olsam dahî sen sakın Şeriat'imden ayrılma! Kulluğunu, tıpkı Peygamber'inin de yapmış olduğu gibi, her dâim izhâr etmekle benim bu lûtfumu, başkalarına fitne olmayacak şekilde, setret!” ikâzını içermekte olduğundan bu, en isâbetli çeviri gibi görünmektedir.

Hicr sûresinin bu 99. âyetini “Sana ölüm gelinceye kadar Rabb'ine kulluk et!” diye çevirmiş olanların bazıları bu tercümelerinin sıhhatini: “Bir insanın kulluğu öldüğü vakit sona erer. Bu bağlamda, yakân'ın mevt'e yâni ölüm'e delâlet etmesi zarûridir. Ve bunun için de Sana ölüm gelinceye kadar Rabb'ine kulluk et! tercümesi isâbetli ve doğrudur” diyerek savunmaktadırlar.

Aslında bu inanç da **azîm bir vehimden** başka bir şey değildir. Hazret-i Peygamber'den müslümanlara gelmiş olan havâdislere binâen, ölümden sonra Münkir ve Nekir melekleri bizi sorgulamaya gelip de: “Ey filân oğlu filân! Sen kimin kulusun? Kimin ümmetindensin?” diye sual

ettiklerinde, İnşâallah, “Ben Dünyâ hayâtında günahkâr olmuş olsam bile, Rabb'im olan Cenâb-ı Hakk'ın kulu, ve onun peygamberi olan Hazret-i Muhammed'in ümmetindenim” demeyecek miyiz? Bu ikrâr, Âhiret Âlemi'nde dahî: 1) kulluğumuzun idrâkinde olacağımızın, ve 2) bu kulluğun sürmekte olacağının delili değil midir?

Kezâ Rûz-i Cezâ'da Cenâb-ı Hakk bize Vech'ini izhâr edip de “Ben sizin Rabb'inizim” dediğinde O'nun sözünü tasdik edip “Evet Sen bizim Rabb'imizsin” demeyecek miyiz? Binâenaleyh, bizim kulluğumuz aslâ ve kat'â ölümle son bulmaz. **Bizlere Yakıyn verilmiş olsa bile**, yâni Mî'râc'ımızı yapıp da **Allah'ın Velisi olsak bile** gene de kulluğumuzdan ebediyete kadar sorumlu kılınmışızdır; yâni Velâyet mertebesinin kendisine lûtfedilmiş olması bir kimsenin Şeriat'a uymaması için bir sebep ve bahâne teşkil edemez!

4. Kısaca özetlemek gerekirse, Cumhuriyet döneminde yayınlanmış olan Kur'an çevirileri göz ardı edilmesi mümkün olmayan, Kur'an'ın içeriğini deforme eden bir takım hatâlarla mâlûldürler. Bunların başında, bu makâlede yalnızca üç misâlini takdim etmiş olduğumuz **kavram kargaşası** gelmektedir. Bu çevirilerin bir kısmında bâriz **türkçe sentaks hatâları** görülmektedir. Bazılarında bâzi âyetler (meselâ Elmalılı'nın XXI/5'in çevirisinde yaptığı gibi) sanki Arapça'dan Arapça'ya çevrilmiş gibidir. Diğer bazılarında ise sözlüklerde bulunmayan, kimi zaman (Elmalılı'da XXV/47'nin çevirisindeki **geygi** gibi, Besim Atalay'ın çevirisinin tümü gibi) farklı lehçelerde kullanılan kelimeler, kimi zaman (Yaşar Nuri Öztürk'ün çevirisinde kullandığı **öz benlik** gibi¹⁶) tanımlanmamış yeni kavramlar yer almış bulunmaktadır.

Bu arada, başta Hamidullâh'ın Fransızca çevirisinden Türkçe'ye çevrilene olmak üzere İngilizce'den ve Almanca çevirilerden Türkçe'ye aktarılmış olanların Kur'an'ın orijinal mesajını hayli deforme ettikleri üzücü bir olgudur. Son yıllarda “Kur'an'ı bir yılda Türkçe'ye çevirmiş” olmakla övünen bir yüksek bürokratin cür'eti ise bu işin bâzen ne kadar yüzeysel yapılabilmekte olduğuna da iyi bir misâl teşkil etmektedir¹⁷.

Notlar:

- 1 Rûh'un eski Türkçe'deki karşılığı: "Tın", Türk Dil Kurumu Türkçe'sindeki karşılığı ise: "Tin"dir.
  - 2 Tarih boyunca bazı yazarların hayvanların ve bitkilerin de sanki rûhları varmış gibi "rûh-i hayvânî" ve "rûh-i nebâtî"den söz etmiş olmaları, yalnızca, hayâl ve vehimlerinin telkin ve etmiş olduğu terimlerdir. Ontolojik temeli bulunmayan bu terimler bu zevatın bir sürü spekülasyonuna temel teşkil etmiştir. **Rûh insanogluna hastır ve Allah'a aittir.** Cinlerin, hayvanların ve bitkilerin yalnızca nefsleri vardır. **Rûz-i Cezâ'da da sorumlu tutulacak olan Rûh değil Nefs'dir:** "Amaç, Allah'ın her nefsin kazandığını karşılığını vermesidir. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk görendir." (XIV/51).
  - 3 Bk. (II/30) ve (XXXVIII/26)
  - 4 Parantez içindeki romen rakkamı sûre sırasını ve normal rakkam ya da rakkamlar da o süreden alıntı yapılmış olan âyetlerin numaralarını göstermektedir.
  - 5 Bu sakatlıklara Arapça'da bir otorite sayılan bir zât için yalnızca üç misâlcik vermiş olmak üzere, Kur'an tefsiri ve çevirisi pek revaç bulmuş olan merhûm El-mahlî Hamdi Yazır'ın Dücâne Cündioğlu tarafından yayına hazırlanmış ve İslamoğlu Yayıncılık A.Ş. tarafından yayınlanmış fakat üzerinde yayın tarihi yazılı olmayan **Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâl'i**nde, sırasıyla, (XVII/80), (XXI/5) ve (XXV/47) âyetlerine merhûm tarafından uygun görülmuş olan türkçe müâdillerini(!?) gösterebiliriz:
    1. "Ve de ki: Rabb'im beni sıdk girdirimi girdir ve sıdk çıkarışı çıkar ve benim için ledünnünden bir sultân-ı nasır kıl!"; [Türkçesi: "Ve de ki: Rabb'im beni hakkaniyete uygun bir girişle girdir ve hakkaniyete uygun bir çıkarışla çıkart; ve bana Senden yardımcı bir güç ver!"]
    2. "Dediler: Edgâsu ahlâm, yok onu uydurdu, yok o bir şâir! Yoksa bize evvelkilerin gönderildikleri gibi bir âyet getirsin!"; [Türkçesi: "Hayır, bunlar karmakarışık rüyalar; hayır, uyduruyor; hayır o bir şâir; haydi bakalım, bir öncekilere verilmiş olduğu gibi o da bize bir mucize gösterebilir!"]
    3. "Odur O ki size geceyi bir geygi yaptı, uykuyu bir tatil de gündüzü bir nûşür kıldı". [Türkçesi: "Odur sizlere geceyi bir örtü, uykuyu bir dinlenme ve gündüzü de dirilik kılan"]
- Şurası muhakkak ki Arapça bilmek ve hattâ iyi bilmek doğru dürüst bir tercüme yapmak için asla yeterli değildir: 1) Türkçe'ye ve 2) Türkçe Dilbilgisi'ne de hâkim, ve de 3) anlaşılabilir bir üslûb sahibi olmak lâzımdır.**
- 6 Ya da: "... Gerçekten de o, vaadine sâdıktı; ve resûl oldu, nebi oldu"
  - 7 Abdülbâkîy Gölpinarlı: **Kur'an-ı Kerim ve Meâlî**, İnkılâp Kitabevi. ["İnsanlar" da nereden çıktı? Kur'an metninde böyle bir lâfız yok! Kaldı ki Cenâb-ı Pey-

- gamber yalnızca insanlara değil cinlere de Kur'an'ı tebliğ etmiştir: "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden sizlere âyetlerimi anlatan ve bugününüzün gelip çatacağı konusunda sizleri uyaran resûller gelmedi mi?" (VI/130)]
- 8 Süleyman Ateş: **Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, Milliyet Gazetesi.
  - 9 İbn Kesir: **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri** (Tercümesi: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner). [Sanki peygamberler Cenâb-ı Hakk'dan başka bir makam tarafından da gönderilirlermiş gibi, "Katımızdan" da nereden çıktı?]
  - 10 Hasan Basri Çantay: **Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim**, Risâle Yay.
  - 11 Ebu'l Alâ Mevdûdi: **Tefhimü'l Kur'an - Kur'an'ın Anlamı ve Tefsiri**, (Tercüme: Muhammed Han Kayam, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), İnsan Yay.
  - 12 Edip Yüksel, **Mesaj - Kuran Çevirisi** Ozan Yayıncılık, Gözden geçirilmiş 3. baskı, İstanbul 2003.
  - 13 Hüseyin Atay, **Kur'an - Türkçe Çeviri**, Yurt Bilimsel Araştırmaları ve Yayıncılık, İstanbul 1998.
  - 14 Elmahlî'nin metnini sâdeleştirdiklerini vehmedenlerin bu metni nasıl tahrîf etmiş olduklarına bu son iki misâl yeter de artar bile!
  - 15 Bu çeviri henüz kitap hâlinde yayınlanmamış olup tümü www.ahmedhulusi.org web sitesinde bulunmaktadır.
  - 16 Yaşar Nuri Öztürk, çevirisinde, nefis karşılığı olarak: 1) 62 kere *öz benlik*, 2) 79 kere *benlik*, ve 3) 35 kere de *can* kelimelerini kullanmakta ama aynı bir arapça kelimeye karşılık neden üç farklı türkçe kelime kullanmakta olduğunu ve bu farklılıkla neyi vurgulamak istediğini açıklamamaktadır. [Bk. **Hasenat 2.1** bilgisayar programı]
  - 17 1) Prof.Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün, Prof.Dr. Suat Yıldırım'ın, Ali Bulaç'ın, Eski Diyânet İşleri Başkanı Mehmet Nuri Yılmaz'ın Türkçe Kur'an çevirileri hakkında iyi bir tenkid için Bk. Dücâne Cündioğlu, **Kur'an Çevirilerinin Dünyası**, Kaknüs Yayınları, 2. basım, 2005, Üsküdar. 2) Prof.Dr. Hayreddin Karaman, Prof.Dr. Mustafa Çağrıncı, Prof.Dr. İbrahim Kâfi Dönmez ve Prof.Dr. Sadrettin Gümüş'ün Diyânet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmış olan **Kur'an Yolu -Türkçe Meâl ve Tefsir** başlıklı 5 cildlik çalışmalarına ilgili olarak, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof.Dr. Mehmet Hayri Kırbaoğlu tarafından kaleme alınmış olan A4 ebadında 50 kûsur sayfalık ayrıntılı bir tenkid yazısı, yer yer sübjektifliğe kaçmasına rağmen, elden ele bir fotokopi hâlinde dolaşmakta olan aydınlatıcı bir tedkik ve tenkid eseridir. Yayınlanmış olup olmadığını tesbit edemedim.